

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC
SOLUTIONS

O'QUV JARAYONIDAGI O'QUVCHI VA TALABALAR
FAOLIYATINING PSIXOLOGIK-DIDAKTIK OMILLARI

Atayeva Sevinch Maqsudovna

Osiyo xalqaro universiteti,

Muhandislik, ta'lim va boshqaruv fakulteti,

Pedagogika mutaxassisligi 1-bosqich magistranti

Annotatsiya: *Talabalarning faolligi ta'lim jarayoni sifatining asosiy ko'rsatkichi hisoblanadi. Faol ta'lim nafaqat bilimlarni egallashga yordam beradi, balki o'quvchilarning kognitiv, hissiy va ijtimoiy qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Ushbu ilmiy maqolada talabalarning sinfdagi faoliyatining psixologik va didaktik omillari tahlil qilinadi. Motivatsion, kognitiv va hissiy jihatlariga, shuningdek, o'quvchilar faoliyatiga ta'sir qiluvchi didaktik tamoyillar, usullar va o'qitish uslublariga alohida e'tibor beriladi. Nazariy yondashuvlar va joriy ta'lim tadqiqotlari asosida zamonaviy o'quv jarayonida talabalar faolligini oshirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqilgan.*

Kalit so'zlar: *o'quvchilar faoliyati, motivatsiya, didaktika, o'quv jarayoni, individual yordam, ta'lim psixologiyasi*

Talabalar faoliyati o'quv jarayoni sifati va samaradorligining muhim ko'rsatkichlaridan biridir. Zamonaviy pedagogikada o'quvchi endi passiv bilim oluvchi emas, balki o'z o'quv jarayonining faol dizayneri hisoblanadi. Shu fonda talabalar faoliyatining psixologik va didaktik omillarini tahlil qilish tobora ko'proq ilmiy va amaliy ahamiyatga ega bo'lmoqda. O'quvchilarning sinfdagi faol ishtiroki nafaqat ta'limning muvaffaqiyatiga, balki umrbod o'rganish uchun zarur bo'lgan kognitiv, hissiy va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishga ham ta'sir qiladi. Talaba faoliyati deganda o'quvchilarning o'quv jarayonida ongli, maqsadli va mustaqil ishtiroki tushuniladi. Ushbu faoliyat savollar berish, muammolarni muhokama qilish yoki hal qilish kabi kuzatiladigan harakatlarda ham, fikrlash, aks ettirish va tushunish kabi ichki psixologik jarayonlarda ham o'zini namoyon qiladi. Ta'lim psixologiyasi bo'yicha tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, barqaror ta'lim faqat talabalar o'quv jarayonida faol ishtirok etganda va yangi ma'lumotlarni mustaqil ravishda qayta ishlaganda amalga oshiriladi. Talaba faoliyatining Markaziy psixologik omillaridan biri bu motivatsiyadir. Bu asosan o'quvchilarning darslarda qay darajada va qanday intensivlik bilan qatnashishini aniqlaydi. Ta'lim psixologiyasida ichki va tashqi motivatsiya farqlanadi. Ichki motivatsiya o'rganish ob'ektiga bo'lgan ichki qiziqishdan kelib chiqadi va o'rganishga yuqori tayyorlik, qat'iyatlilik va chuqurroq kognitiv ishlov berishga olib keladi. Boshqa tomondan, tashqi motivatsiya baholar yoki maqtovlar kabi tashqi rag'batlarga asoslanadi. Ko'pgina tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ichki motivatsiyalangan talabalar sinfda

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

ekstrinsial motivatsiyalangan o'quvchilarga qaraganda ancha yuqori faollikni namoyish etadilar. Shu sababli, o'quv mazmunini mazmunli, dolzarb va hayotga yaqin deb qabul qilinadigan tarzda loyihalash o'qituvchining asosiy vazifasidir.

Talaba faoliyatida motivatsiyadan tashqari kognitiv omillar ham hal qiluvchi rol o'ynaydi. Bunga oldingi bilimlar, intellektual qobiliyatlar, diqqat va tegishli o'quv strategiyalarini qo'llash qobiliyati kiradi. Kognitiv qobiliyatlari yaxshi rivojlangan talabalar darslarda faol ishtirok etishlari, murakkab munosabatlarni tushunishlari va muammolarni mustaqil ravishda hal qilishlari mumkin. Shu bilan birga, maqsadli didaktik chora-tadbirlar kognitiv shartlari past bo'lgan talabalar o'rtasida o'qishda faol ishtirok etishga yordam beradi. Bu yerda mavjud bilimlar bilan bog'liqlik, shuningdek, bilim talabalarining bosqichma-bosqich kengayishi alohida ahamiyatga ega. Hissiy omillar talabalar faoliyatiga sezilarli ta'sir qiladi. Quvonch, qiziqish va qiziqish kabi ijobiy his-tuyg'ular faoliyatni rag'batlantiruvchi ta'sirga ega, qo'rquv, ishonchsizlik yoki zerikish kabi salbiy his-tuyg'ular esa inhibe qiluvchi ta'sirga ega. O'zaro hurmat va minnatdorchilik bilan ajralib turadigan tashvishsiz o'quv muhiti talabalarning hissiy ishtirokini kuchaytiradi va ularning faol ishtirok etishga tayyorligini oshiradi. Bunda o'qituvchi va talabalar o'rtasidagi hissiy munosabatlar asosiy rol o'ynaydi, chunki u o'quvchilarning xavfsizlik va ishonch hissini kuchaytiradi. Yana bir muhim psixologik omil-bu talabalarning o'zini o'zi tushunchasi yoki o'z-o'zini samaradorligini kutish. O'z qobiliyatlariga ishonadigan o'quvchilar yuqori darajadagi tashabbusni namoyon etadilar, darslarda faolroq qatnashadilar va xatolar bilan konstruktiv kurashadilar. O'z-o'zini samaradorligini oshirish ijobiy fikrlar, Real maqsadlar va individual ta'lim taraqqiyotini tan olish orqali amalga oshiriladi. Xatolar o'quv jarayonining tabiiy qismi sifatida ko'rib chiqilishi kerak.

Talabalar faoliyatiga psixologik omillardan tashqari didaktik omillar ham hal qiluvchi ta'sir ko'rsatadi. Shaffof o'quv maqsadlari bilan aniq va tuzilgan darsni rejalashtirish o'quvchilarni faollashtirishga katta hissa qo'shadi. Talabalar o'rganishning ma'nosi va maqsadini tushunganlarida, ularning motivatsiyasi va darsdagi ishtiroki ortadi. Aniqlik, sistematika, talabalarga yo'naltirish va amaliy dolzarblik kabi didaktik tamoyillar faollashtiruvchi dars uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Tegishli o'qitish usullarini tanlash yana bir Markaziy didaktik omil hisoblanadi. Muammoli o'qitish, loyiha ishi, guruh ishi, munozaralar va ta'limning kooperativ shakllari kabi usullarni faollashtirish mustaqil fikrlash va ijtimoiy o'zaro ta'sirga yordam beradi. Bunday usullar talabalarga o'quv jarayoni uchun mas'uliyatni o'z zimmalariga olishga va o'z echimlarini ishlab chiqishga imkon beradi. Aksincha, o'qitishning sof frontal shakllari ko'pincha passiv ta'lim munosabatiga va kam faollikka olib keladi. Shaxsiy va tabaqalashtirilgan o'qitish o'quvchilarning turli xil ta'lim talablari, qiziqishlari va qobiliyatlarini hisobga oladi. Tabaqalashtirilgan vazifalar, moslashuvchan ta'lim yo'llari va individual mulohazalar orqali talabalar faolligini barqaror oshirish mumkin. Shaxsiy yondashuv yuqori va past ko'rsatkichli talabalarni o'quv jarayoniga faol jalb qilishga yordam beradi.

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

Zamonaviy ommaviy axborot vositalari va raqamli texnologiyalardan foydalanish talabalar faoliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadigan yana bir didaktik omil hisoblanadi. Interfaol o'quv platformalari, raqamli vazifa formatlari va multimedia tarkibi motivatsiyani oshiradi va mustaqil ta'limni rivojlantiradi, agar ular didaktik jihatdan mazmunli ishlatilsa. Media o'z-o'zidan maqsad sifatida emas, balki o'quvchilarni faollashtirish uchun yordamchi vosita sifatida ishlatilishi kerak. Talaba faoliyatining psixologik va didaktik omillari bir-biri bilan yaqin aloqada. Rag'batlantiruvchi va yaxshi tuzilgan darslar psixologik inhibitsiyonlarni kamaytirishi mumkin, shu bilan birga talabalarning psixologik ehtiyojlarini hisobga olish ko'proq ma'lumotli didaktik qarorlarga olib keladi. Shuning uchun o'quv jarayonining samaradorligi ikkala omil guruhining yaxlit ko'rinishiga bog'liq.

Xulosa qilib shuni ta'kidlash mumkinki, talabalar faoliyati ko'plab psixologik va didaktik omillar ta'sirida bo'lgan murakkab pedagogik hodisadir. Ushbu omillarning ongli dizayni muvaffaqiyatli va barqaror ta'lim jarayonining asosiy shartidir. Shuning uchun talabalar faoliyatini rag'batlantirish zamonaviy ta'limning eng muhim vazifalaridan biri sifatida tushunilishi kerak, chunki u mustaqil, g'ayratli va malakali shaxslarning rivojlanishiga katta hissa qo'shadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdullaeva, M. (2020). Zamonaviy didaktika asoslari. Toshkent: Innovatsiya.
2. Helmke, A. (2017). Unterrichtsqualität und Lehrerprofessionalität. Seelze: Klett-Kallmeyer.
3. Meyer, H. (2019). Was ist guter Unterricht? Berlin: Cornelsen.
4. Woolfolk, A. (2020). Educational Psychology. Boston: Pearson.
5. Zunnunov, A. (2018). Pedagogik texnologiyalar va ta'lim samaradorligi. Toshkent.
6. Yo'ldoshev, J., Usmonov, S. (2016). Pedagogik faoliyat asoslari. Toshkent: O'qituvchi.
7. Qodirov, B. R. (2019). Ta'lim psixologiyasi. Toshkent.
8. Deci, E. L., Ryan, R. M. (2000). Intrinsic and Extrinsic Motivation in Educational Psychology. New York: Academic Press.

